

248 zprávy '87

KRAJSKÉHO
VLASTIVĚDNÉHO MUZEA
V OLOMOUCI

Č. kat. 1 – K. Korschann, plaketa, Moravskoslezský automobilový klub, 1926

Č. kat. 2 – K. Korschann, plaketa, 20. výročí založení Moravsko-slezského automobilového klubu, kol. 1926

TEXT HANÁCKÉ ZPĚVOHRY
O PRUSKÉM OBLÉHÁNÍ OLOMOUCE (1758)

DER TEXT EINES HANAKISCHEN SINGSPIELS ÜBER
PREUßISCHE BELAGERUNG DER STADT OLOMOUC (1758)

K několika známým textům tzv. hanáckých oper, jež kdysi uvedl do světa tímto označením Emil Axman, po něm Antonín Breitenbacher a nejnověji v souhrnné vzorné edici Eduard Petrů (Copak to ale za mozeka hraje, Ostrava 1985), přibývá nyní další, snad ještě ne poslední text.

V pozůstalosti předního moravského obrozence Aloise Vojtěcha Šembery (1807–1882) v Okresním muzeu Vysoké Mýto se uchoval neveliký rukopis osmerkového formátu s přebalem *Operetky hanácké. I. Jóra a Manda. Dva blasy: Diskant a Bas, dvoje housle a violončel. II. Marina a Getroda. Dva blasy, 1. diskant Marina, 2. Getroda, dvě housle a Violončel. III. O prajském rumlu. Dva blasy, 1. bas Jóra, 2. bas Macek, dvě housle a violončel.*

Rukopis, označený podle poznámky červenou tužkou jako autograf Šemberův (což potvrzuje i muzeum v dopise autorovi), však obsahuje pouze třetí, naštěstí dosud neznámý text.

Hanácké zpěvoherní texty lze rozdělit do dvou skupin. První se spojuje se jménem I. Plumlovského a představuje ojedinělý typ divadelních skladeb v lidovém tónu na aktuální politické události, jaký má sotva ve světě obdobu. Do druhé skupiny, mladší, lze zařadit žertovné „operety“ M. Bulína a J. Peškárka, týkající se milostného života a jen volně spojené se společenským děním. Náš nový text, jak hned uvidíme, přináší v tom smyslu nejeden problém, pokud se budeme snažit o jeho zařazení nebo dokonce o určení autorství textu nebo i hudby. Námětově se týká hra událostí ze sklonku padesátých let 18. století a do té doby klade E. Petrů v předmluvě k uvedené edici podle vlastních nových výzkumů vznik nejrázovitější hanácké zpěvohry Landebork, dílka Ignáce Plumlovského (1703–1759). Avšak tento velehradský cisterciák nemohl být autorem libreta zpěvohry O prajském rumlu. Plumlovského texty prozrazují neobyčejné znalosti politické konstelace, jež vedla k válečnému konfliktu, uvádějí se tu detailní motivy a to všechno v nově objeveném textu chybí. I. Plumlovský se jeví ve svých hrách jako mnohem obratnější, všestrannější a mnohotvárnější literát než libretista hry o obléhání Olomouce. Je třeba zdůraznit jeho vazby na pozdní baroko.

Naproti tomu neznámý textař naší hry je nápadně prostý ve výrazivu i v motivaci děje. Omezuje se na bezprostřední zážitky z vojny, jak je mohl sledovat hanácký venkovan v době obléhání Olomouce. Co je zvláště ve srovnání s Plumlovským nápadné, v textu se neobjeví nikde narážky na vy-

soce postavené osobnosti válečných dějů, kromě samotného hlavního hrdiny nepřátelského vpádu do země, pruského krále. Nikde nepadne jediná zmínka o císařovně Marii Terezii, habsburském domě nebo o státu. Jediné panovnické jméno, jež se tu objeví, je jméno pruského krále Friedricha. V árii č. 4 *Sedláci, Hanáci, všeci zbůro vstaňte* se sice vyhláší výzva k obraně před nepřítelem, avšak zase jen z hlediska místního nebo krajového, bez poukazu na zájmy panovnice nebo mocnářství. To všechno už naznačuje hledisko osvícenské, vzdálené na hony barokním textům Plumlovského.

Ačkoliv se agituje pro obranu krajiny, neprojeví žádný z obou hrdinů zpěvohry, mladých hanáckých sedláčků, příliš statečnosti; snad jen tolik, kolik se vejde do slovního prohlášení. Když přijde k věci, kurážnější z obou, Macek, odchází na vojnu, vzápětí se však vrací, neboť vojna náhodou právě skončila. Parodický moment nestatečných mladých Hanáků, známý již z Plumlovského, je postaven do nového světla, neboť mu chybí devotnost vůči panovnickému domu. Plamenná tehdejší výzva ediktu v české řeči, vydaného zeměpanským úřadem a určeného pro povzbuzení ducha Hanáků a Valachů, kontrastuje divně s chováním obou postav zpěvohry a tím přerůstá zdánlivě nevinná hříčka v satiru. Sedlák jako hrdina děje je ve hře o dobývání moravské metropole podán novým způsobem. Ne nadarmo se výraz „sedláci, jonáci“ (aria 4.) objevuje ještě v písničce z Rudíkova u Třebíče, vztahující se ke zrušení roboty („Sedláci, jonáci, ti jsó ničky páni“, č. 1421 velké Sušilovy sbírky).

V tom ohledu považujeme text zpěvohry o pruském vpádu na Hanou za součást tzv. demokratické literatury. Také v tomto případě autor využívá veršové struktury známé z lidové písně a jeho text je blízký i obsahově lidové představitivosti (M. Hamada: *Od baroka ku klasicizmu*, Bratislava 1957, s. 34).

Jestliže odmítneme myšlenku, že by s naším textem mohl mít něco společného I. Plumlovský – i když by námětově libreto odpovídalo podobné domněnce – podívejme se, nelze-li text spojit s druhým známým autorem hanáckých zpěvoherních libret, M. Bulínem. Převor kláštera na Kopečku u Olomouce v letech 1783–1784 Mauritius Bulín (1744–1785) by měl opravdu námětově blízko k událostem, jež se odehrály v těsné blízkosti jeho působiště. Navíc všechny tři hříčky, jež tvořily obsah Šemberova rukopisu při jeho vzniku, jsou si vnějškově i vnitřně nápadně podobné. Shodují se prakticky rozsahem; *Maréna a Kedrota* čítá 256 veršů, *Jora a Manda* 250 veršů a *O prajském rumlu* jen o něco víc, 291 verš. Rovněž vnitřní struktura her je částečně podobná. *Maréna a Kedrota* mají s hříčkou *O prajském rumlu* společnou formu recitativů, utvářených v podobě čtyřstopých trochejských dvojverší pravidelně rýmovaných. Všechny tři zpěvohry se blíží buffóznímu intermezzu o jednom jednání, bez přede hry, vesměs se dvěma osobami na scéně a s malým počtem ansámblů, jaké bylo oblíbené v 18. století na italské půdě a v zemích s italským vlivem. Libretista patrně náležel duchovnímu stavu, jak tomu nasvědčuje ostrý invektivní tón vůči protestantskému králi

Friedrichovi, uctívá zmínka o klášteře Hradisku u Olomouce a kněžích. Obsahově upomíná podobenství ve 3. recitativu na příměr z nějakého kázání, ovšem opeřený lidovou moudrostí a vlastně skvěle přestylizovaný.

Kdybychom skutečně mohli přisoudit i nově nalezenou hanáckou zpěvohru jako libretistovi M. Bulínovi, máme před sebou rozkošnou trilogii českých intermezz ve vysloveně lidovém tónu. Brání nám v tom však především okolnost, že text byl zřejmě koncipován v čerstvém dojmu událostí, o nichž vypráví. Těžko by ho tedy mohl napsat asi čtrnácti- nebo patnáctiletý Bulín. Dále se nám jeví např. libreto „operety“ (jak se také nazývaly podobné hříčky na naší půdě v 18. století) Jora a Manda jako značně hrubé ve srovnání s jemnějším humorem hry o obléhání Olomouce. Konečně jsme již poukázali na to, že v žádné z dosud známých hanáckých zpěvoher se neobjevuje postava sedláka v tak vyostřené formě lidového mudrce, jako právě tady. Pohled na nesmyslnost války, jak jej vyjadřuje náš text, nemá jinde obdobu. Máme na mysli zvláště recitativ 3., v němž se charakterizuje vojna jako hon na všechny, bohaté i chudé.

V neprospěch Bulínova autorství textu svědčí i zhudebnění. Neznáme bohužel víc, než jedinou „árii“, dochovanou navíc za zvláštních okolností. Avšak i z toho mála si tróufáme tvrdit, že mezi hudbou dvou známých zpěvoher, jak ji známe z péra hněvotínského kantora Josefa Pekárka a krátkou ukázkou naší zpěvohry, je značný rozdíl. Pekárek opatřil zpěvy vysloveně lidově znějící notou; známe pouze árie, ale byly tu zřejmě i zpívané recitativy, jak je to vyznačeno v textu. Převážná většina Pekárkových árií je ve tříčtvrtečním taktu a jeví zřetelné vlivy hanácké cófavé s jejími vzestupnými rytmy dvou osmin a dvou čtvrtěk. Sazba hněvotínského kantora je primitivní, připomíná živě lidovou hudeckou muziku a směřuje stylově do předklasicismu. Naproti tomu hudba neznámého skladatele zpěvohry O prajském rumlu je zjevně starší, stylově odpovídající rozhraní padesátých a šedesátých let. I při její krajní jednoduchosti je zřejmý v basovém sólovém partu vliv italské buffy ve skočném charakteru jeho duktu i v typickém kadenčním obratu (3. takt, 7.–8. takt). Ukázka v sudém taktu nevykazuje zvláštní souvislost s hanáckou lidovou písní.

Jedinou árii ze zpěvohry zaznamenal ve svých rukopisných pamětech Hynek Vojáček (1825–1916), rodák ze Zlína, který prožil chlapecká léta na Vsetíně jako syn správce školy a dovršil svou uměleckou dráhu jako profesor konzervatoře v předrevolučním Petrohradě. Sám o sobě několikrát píše, že měl výbornou hudební paměť; jeho zápis by tedy měl mít blízko k autenticitě. Je to nesmírně cenný doklad toho, jak se melodie hanáckých zpěvoher ukládaly do paměti lidu ještě v první polovině minulého století, jak o tom konečně svědčí také záznamy ve sbírkách moravských lidových písní, jak tištěných, tak rukopisných (J. Trojan: České zpěvohry 18. století, Brno 1981, s. 43 aj.). Není však jasné, zda cimbál, který Vojáček uvádí ve svém náčrtku partitury, skutečně byl obsazen v kapele, jež hrála zpěvohru. Tento lidový nástroj se v jiných hanáckých zpěvohrách 18. století neobjevuje. Rov-

něž Vojáčkova poznámka „O Prajském rumlu, opera Galláše“, podle níž by původ zpěvohry směřoval ke známému tvůrci Muzy moravské (1813), obrozenském nadšenci a pilnému sběrateli lidového materiálu a literátovi J. A. H. Gallašovi (1756–1840), není prokazatelná. Mezi texty, jež shromáždil Gallaš, se tato zpěvohra nenachází.

Nejnápadnějším rysem nového textu hanácké zpěvohry je to, co již známe z textů známých, totiž rázovitý lidový dialekt, který mu dodává kořenné příchuti. Připojujeme se v tom smyslu k názoru odborníků, literárních vědců a filologů i dialektologů, podle nichž je svérázná hanáctina zdrojem originální komiky (E. Petrů, úvod k zmíněné edici, s. 21 ad.). Podobně jako v dosud známých textech, ani tady není hanácké nářečí zachováno důsledně. Rozbor textu ponecháme odborníkovi a pouze konstatujeme, poučení specialistou dialektologem, že autor libreta patrně nebyl rodilý Hanák a spíš se pokoušel text hyperkorektně hanakizovat, aby dosáhl žádaného účinku. Zdá se, že pocházel odkudsi z východní Moravy. Ne zcela důsledně krátí *i* a *ú*, dále uvádí některé tvary, které hanácké nejsou (Jóra, nemóžo a zejména gen. plur. slavikó apod.).

Přijmeme-li za pravdivou zprávu o tom, že text je psán rukou A. V. Šembery, zdá se, že zvítězil v jeho zápisu historik nad filologem. Dochovaný text je psán úhledným kurentem a při jeho přepisu jsme v něm prakticky nezměnili víc než zcela drobné detaily (recitativ 4 : Blahové – Bláhové, o řádek dál Hanaci – Hanáci, aria 4 pořad – pořád) a upravili jsme interpunkci. Běžně upravujeme kurent do soudobé češtiny $g = j$, $j = i$, $ss = š$.

Uvádíme nyní přepis textu dochovaný v pozůstalosti A. V. Šembery; za ním následují poznámky a vysvětlivky.

OPERETKA O PRAJSKÝM RUMLU.

Osoby: Jóra a Macek.

Jóra samotén začne smutně

Recitativo (1.)

Co se děje, ach! prosím vás,
snad jož bode tenkrát po nás.

Landeborka jak mrákave¹
jož jož vlezlo do Morave.

Plno je ho jako pracho,
celá Hana je ve stracho.

Dotad', potad' sem tam ňochal,²
až nás, hladolet, večochal.

S otevřenó tlamó stojí,
i s chlopama sněst' nás stroji.
Nebode-le pomoce boži,

zhene všecko naše zboží.

Zhene chléb, zhenó dobetke,
zheneme me i naše přibytke.

Milá Hana zhene
a dostane jméno jiné.

Jož se jož kacérstvo zřeklo,
že odělá z ráje peklo.

Všecko zly se vali na nás,
snad jož bode tenkrát po nás.

Aria (1.)

1. Ach, jak tento máj měsíc³
v příjemnosti klesl,
jedovatých brókó,
nadotých pabókó
na Hano donesl.

Jož sobě bóde dělajó,
jož na osení sedajó,

jož jož všecko kazi.
Ó, kyž jich milé Pán,
svrchované Bůh sám
do jednoho zkazi.

2. Be v tom měsico májo
komu to napadlo,
tak motéló škodných
a kobelek hladných
do Morave vpadlo.
Nikdy jsme se nenadále,
be vpadle k nám ti bokdále.⁴
Kyž mráz na pse přende,
než všecko požeró,
než všecko poberó,
než všecko v nic vende.

3. Ach, jak nás ten máj měsíc
zarmótil velice,
dež misto slavikó,
škaredých řuhykó
v našej Haně lice.
To jsó to té pijavice,
jenž dobré krvi velice
mnoho nám pokazi.
Ó, kyž jich milé Pán,
svrchované Bůh sám
do jednoho zkazi.

Macek leze do světnice

Recitativo 2.

Ach, poď, Macko, potěš Jóra,
viš-le pak nějakó d'óro,
kde bechme něco strčele,
před Prajzem se okrčele?

Macek

Ty máš vice, milé bracho,
než je potřeba, stracho.
Jestle se bojiš o neco,
zavez to jen k Holomóco.

Jóra

Mám schovávat k Holomóco,
kde Landebork s celó mocó⁵

vali sa jako mrákava?
To be bela pěkná zpráva.

Macek

Že sa vali k Holomóco,
což bode dále z toho?

Jóra

Doboda město splondroje.

Macek

Ba svoje ledi zhomploje –
a přece nebode v městě,
potom půde jak zleste.⁶

Jóra

Já mo nedoviřám přece,
půdo a schovám svý věce.

Macek

Opatrnosti sec nezbéva,
schovaný jistější bévá.
Však potřeba toho nevím
a Prajzovi takto povim:

Aria 2.

1. Králi Prajské, z dovoleni,
slešele jsme divnó,
že máš to hlópé miněni
odsud' táhnót k Vidňo.⁷
Viš-le, že mosíš měť prve
Holomóc, klíč od Morave,
sec nebodeš jisté.
Já to radim s upřimnosti
Tvoji Opovážlivosti:⁸
vrať se dom z půl cesté.

2. Dále povim, z dovoleni,
králi, abes věděl,
že to ten Holomóc neni,
který před lete bel.⁹
Třebas otevřené brány
bodó, však přec ani žádný
z tvojich tam jiť nesmi.

Než bes rozlósł ten ořech,
ztratil bes, rač toho nech,
mnoho zobó, věř mi.

3. Proti tvé lsti a chetrosti
stoji vartu věrnosť,
fike¹⁰ tvoji statečnosti
okazuje pevnost.
Jest-le že máš nazbet pracho,
můžeš toho skosiť, bracho,
město trocho šklobať.
Však netěš se té milosti,
že tobě dajó v pevnosti
ježovino¹¹ lobať.

Jóra

Recitativo 3.

Dež tě slešim zpívať, Macko,
je mně, jak be mně dal packo.
Celé kraj se třese hrůzó
a te zpívaš jak v šinkózo.¹²

Macek

Dávnoť já vim, bracho milé,
jak je te pacholek smělé.
Dneske be Prajz Holomóc měl,
debes te v něm komenda(n)t bel.

Jóra

Jak pak bět smělé, viděl bech rád,
dež panstvo odjiždi pořád.¹³
Prajz do města jak hrom bije,
kdo jen móže, ten se skryje.

Macek

Velece se, Jórko, bojiš,
jak bes Hanák nebel, stojiš.
Sleš, povim ti podobenstvi,
proč jdó páni ze svých panstvi.
Dež meslevec na hon vende,
jeřábka a vráno nande,
na co střelet stroji?
Z jeřábka má peniz hodné,
z vráne ale nemá žádné,
za ráno nestoji.

Jóra

A debe vrána čekala,
taky be zle odělala.
Bévajó i psi při honě,
mohlo by beť běda vráně.

Macek

Dež se bojiš, tak seď doma.
Já včel půdu odtud zrovna
až k Holomóco samýmo,
neověřim nic žádnýmo,
než co se očetě zdovim,
však ti, Jóro, nic nepovim.

(Odejde)

Jóra

Aria 3.

1. Nic ta střelba hrozná, velká
tak mě nestraší,
jak debe Prajz město dostal
a pánem bodócim zóstal
v této zemi naší.
Tu be daně, nové braně
se veřápile;¹⁴
netřeba dávat otázko,
zdale bechme i z ocásko
akcis neplatile.

2. Naše děti v letech pěti
k mostroňko¹⁵ be bral
a te obohé Hanáčke,
oblekne je v modré fráčke,¹⁶
do pola be hnál.
Děti sbera, nás odera
nebelo be dost.
Mosele bechme, chodáce,
všece bět zprosti vojáce
a žádná tu milosť.

3. A co vice, naše srdce
nás be bolelo,
že be brzo loteráno
vic, než je v Ohřich cekáno,

v naši Haně belo.
Boží chvála be oslábla
skrže nevěru.
Peklo be se odekrylo,
nás, kacéře, pohltilo
nám za odměnu.

Macek (přichází)

(Jóra)

Recitativo 4.

Kde si dlóho zostal,
oč oč, že ho jož Prajz dostal?

Macek

Debe Macek bel jak Jóra,
těsná be mu bela d'óra,
nebo Prajz ze všech stran stojí
okolo Holomóca ve zbroji,
kromě tam nesmi jít blízko,
kde stojí klášter Hradisko.

Jóra

Snad se kňezó oslechajó.¹⁷

Macek

Ba, bandoři¹⁸ tam čihajó.

Jóra

Dobrý je Hradisko městu,
chrání k ževobyti cestu.
Ale což to naplat bode,
dež přece Prajz město dobode.

Macek

Jóro, ať to vic nemloviš,
sec i s Prajzem vedržiš.
Naše veleká armáda
jož je tu, jistá pravda.¹⁹
Věř, bode, podiváme se,
za maličké čas; melme se.

Jóra

Ach, což si, ubozi, počnem.

Macek

Bláhové! Všeci na něho podem.
Jož se Hanáci zvihajó,
jenom začátek čekajo.
Já sám ale napřed půdo
a drohy pobizet budo.

Aria 4.

(1.) Sedláci, Hanáci,
všeci zhůro vstaňte
a krajino braňte,
jonáci!

Nebojte se prajských koso,
nasaďte si každé koso,²⁰
robéte, sekéte, flekéte,²¹
žádné ceremonie s klockem
nedělejte.

2. Vidlece od pece
c ty sebó vemte,
zloděje pryč žeňte.
Velece pajnetó²² se
nebojte nic,
vidle odělajó dir vic.
Pichéte, štóchéte, strkéte
jenom pořád, strápcó z něho
nadělejte.

(3.) Sochore, zátvore²³

ať si nachestáte,
zlašť kteří nemáte
švancare.²⁴
Pořád ancikrista²⁵ hoňte,
až hned bode krótiť lonte.²⁶
Bite ho, češte ho, melte ho,
dokod bode trocho déchať,
nenechte ho.

Recitativo (5.)

No, jaky, Jóro, půdeš se mnó?
Já jož jido na to vojno.

Jóra

Půdo já, jdi jenom napřed,
až sobě dám napect bochet.

Macek

Bochet já čekat nebodo;
měj se dobře, já jož jdo.

Jóra

Sléchávám decke, že vojna
neni pré každýmo hojná.
Přechodi sa tam všeleco,
ó, jistější je za pecó.
Bezpečnější jest s bochtama
zacházeť než s pistolama.

*Macek odejde ze světnice a na
obrátku se vrací a řekne:*

Ale bochet nezaslóži,
kdo decke za pecó leži.

Jóra

Ó, šak se te jož z vojne tade.

Macek

A dež je Prajz jož nevím kde.
Tak se našich málo lekl,
až do jedného otekl.²⁷

Jóra

Ach, je-lež pak možná, Macko?

Macek

Je, pojd', spatřiš to sám na svý oko,
v Holomóco ohlidáš,
že tu bel on neni,
hned taky poznáš.

Jóra

Aria 5.

Ach, jaks město Holomóc
pro celó krajino,
obzvláštně pro Hano
moselo vestát moc.

Ale čímž pošpatnilejší,
tým jse a bodeš hodnější
řečeno po světě.

Pán Bůh pozdrav toho,
přidě mo let mnoho,
kdo dal opevniť ho.

Macek

Recitativo (6.)

Pravda, Jorko, to je radost.

Jóra

Já nemóžo vesloviť dost.
Ach, ovšem že je veleká,
dež tak nepřítel otiká.

Macek

Ale slešiš, Jorko milé,
debesme krála chetile,
co bes te mo odělal,
jaké bes na ně ortel vedal?

Jóra

Do kláde bechme ho vsadile
a tře dni bechme na ně pile.
Mosel be zaplatiť dome,
co roztlókke jeho pome.²⁸
Proč to kazel, pokoj nedal,
zbohdarma škodo dělal.
Pak be mosel držet kope,²⁹
protože bel vel(e)ce hlópé.
Neměl se tlóct sem tam stranó,
dež měl odevřító bráno.
Mrzim se na toho tróbu,
rozmačkal bech ho jak hóbu.

Macek

Velece se, Jorko, hněváš,
spravedlivě srdce děláš.
Ale zaneché jož zlosti,
odevzdé se rač radosti,
nebo Bůh nás vesvobodil
od tého, které nám škodil.

Jóra

Tak tedy kloka necháme
a ani nespomináme.
Děkojme Boho milýmo,
že nás nedal pod moc jemo;
to pamatojme nejdéle,
zpivajíc sobě vesele.

Sbor

(1.) Pochválen boď z toho,
Panebože milé,
že jsme host'a zlýho
tak levko pozbele.

To, co ožel, to mo přejme,
že jen odtáh, radost mějme,
ten šelma zlotřilé.

2. Ať všece na Haně
pastěři tróbijó,
že Prajz mosel táhnóť,
ať hlučně slavijó.

Debesme to me nebele,
Prajzi be to ješče bele;
Hanáci ať žijó!

P o z n á m k y

Rukopisný opis textu zpěvohry *O prajském rumlu* je uložen v Okresním muzeu A. V. Šembery, Vysoké Mýto, fasc. 66. Vydavatel vděčí ředitelství muzea za upozornění na tuto pozoruhodnou památku a děkuje za svolení k její publikaci.

Partiturový náčrtek *arie* č. 4 našel V. Gregor před lety v pozůstalosti H. Vojáčka (Okresní archiv Gottwaldov, zámek Klečůvka, sv. IV, s. 226) a napsal o něm v článku *O pravost hanácké lidové budby*, Sborník SLUKO, odd. B I, Olomouc 1951, s. 81.

Nezdařené dobývání Olomouce pruskými vojsky r. 1758 se odrazilo také v moravské lidové písni. Ve třetí sbírce F. Bartoše (Praha 1901) se nachází pod. č. 1660 ve skupině horáckých tanců taneční píseň *Hosečka divoká*, zdařilejší variant č. 1605, nazvaného Starohanácká. Obě písně náležejí k typu hanácké cófavé. Ve druhé sloce písně *Hosečka divoká* se připomíná (generál) Laudon, který jak známo byl hlavním původcem nezdaru pruského krále před Olomoucí, neboť mu zajal velký transport potravy a střeliva. Další sloka připomíná marnou dělostřelbu Prusů na město, závěrečná sloka je nářkem selského lidu nad bídou války. Obě varianty jsou nápadné úpravou na dvou osnovách, což sdílí jen s menším počtem písní. Není vyloučeno, že byly zaznamenány z nějaké neznámé lidové zpěvohry. V dosud nepublikované kolekci F. Sušila, uložené v Státním oblastním archivu Brno pod názvem *Moravské národní písně a zvyky*, č. 599, fol. 18 b, se nachází text, který se patrně rovněž týká naší události, neboť je v něm zmínka o armádách Palfyho a Lobkovice a v poslední sloce se připomíná nedávno zemřelý maršál Schwerin (r. 1757), jemuž neznámý píničkář vyhrožuje pekelným ohněm.

(1) Chaso brandeborská,
je vám cesta úzká,
že vás obklíčila
královna uherská.

(2) Špatná vaše chvála,
pudrovaná hlava,
uvidíte brzi(sic),
co umí Morava.

(3) Vy švární holáni,
jak vám naháni,
namítají s vámi
Uhři, Moravani.

(4) Ještě to není nic,
přijde na světlo víc,
když pomaširuje
Palfi a Lobkovic.

(5) Ti vás brzo zbaví
všecky vaše slávy,
když vám lítat budou
pudrované hlavy.

(6) Nečekejte taky
na sebe Hanáky,
ty vás budou párat
ze svýma křiváky.

(7) Počkej, ty Swerýne,
čerta snědls s kmí(nem?),
bude tě čert udit
v pekelném komíně.

1 *jak mrákave* – jak černá mračna. 2 *ňochal* – číchal. 3 *Acb, jak tento māj měsíc* – pruská vojska stanula před Olomoucí 5. května 1758. 4 *bokdále* – čápi. 5 *Landebornk* – Brandenburk, Prušák. 6 *zhomploje* – zkazí, sepsuje; *zleste* – hmyz. 7 *že máš to blópe miněni odsud tábnót k Vidňo* – král Friedrich zamýšlel proniknout středem Moravy k Vídni a v tom mu bránila právě olomoucká pevnost, jejíž obléhání začalo 18. května 1758. 8 *Tvoji Opovážlivosti* – v rukopisu jsou malá písmena, není tedy vyjádřen parodizující způsob oslovení krále, typu Vaše Milost, který vyznívá z textu. Upraveno podle pokynu prof. E. Petru, DrSc., jemuž děkuje autor tohoto příspěvku za posudek. 9 *že to ten Holomóc není, který před lete bel* – nářezka na otevření městských bran bez boje pruskému králi 27. XII. 1741. Po této zkušenosti byla Olomouc v letech 1745–1755 silně opevněna. 10 *fike* – na posměch. 11 *ježovino* – ježčí ostny. F. Bartoš uvádí v Dialektologickém slovníku moravském, Praha 1905, ještě další význam, *strupy na ovčím nose*. Mohla by to být v této souvislosti nářezka na krále protestanta, „berana“, s níž se setkáváme i ve fragmentu německé zpěvohry o pruské válce (J. Trojan: České zpěvohry, Brno 1981, s. 19). 12 *v šinkózo* – v šenkovně. 13 *panstvo odjíždí pořad* – nářezka na zmatený útěk šlechty z obleženého města. 14 *nové braně se větápile* – objevily se nové berně. 15 *k mostroňko* – k verbování na vojnu. 16 *v modré frácke* – do barevných pruských uniforem; *oslechajó* – ostýchají se. 18 *bandoři* – panduři, členové nepravidelné charvátské pěchoty. 19 *Naše veleká armáda jož je tu* – listem z 15. května 1758 dala císařovna pokyn veliteli armády rozložené u Litomyšle, hraběti, Daunovi, aby se pokusil o vysvobození obklíčeného města Olomouce. 20 *Nebojte se prajských koso, nasadte si každé koso* – patrně slovní hříčka: nebojte se pruských děl. 21 *robéte, flekéte* – rubejte, sekejte. 22 *pajnet* – bajonet, bodák; *zátvore* – závory, trámce na uzavření vrat; *švancare* – silné hole. 25 *ancikrist* – ďábel; *krótiť lonte* – ždímat šaty. 27 *Prajž ... otekľ* – v noci z 1. na 2. července 1758 odtáhl král Friedrich II. se svou armádou směrem k Litomyšli. Po útocích rakouských vojsk bylo jeho invazní těleso značně oslabeno, ztratil mnoho mužů a již nikdy nevpadl na rakouské území. 28 *Mosel be zaplatit dome ...* Intenzivním dobýváním Olomouce se ke konci června r. 1758 přiblížila pruská vojska až na 100 metrů k hradbám města. Z této blízkosti byl účinek dělostřelby drtivý, velká část městských hradeb byla pobořena a velitel Olomouce už chystal příkaz ke stavbě barikád pro případ, že by nepřítel vnikl do města. 29 *držet kope* – u příležitosti změny hraničních kamenů dávali na moravském venkově mládeži i starším sousedům symbolický výprask; položili je na hranečník a vypláceli na zadnici. F. Bartoš, Dialektický slovník moravský, podle Selského archivu V. Praska.

Pozn:

Vítězství nad pruským vojskem zanechalo nejen hluboký morální dopad na olomoucké občany a na Hanáky, ale mělo odezvu i ve vážné hudbě, kde například ředitel kůru u sv. Mořice Josef Raymund Keller (nar. 1705, působil u sv. Mořice 1766–1774) napsal oslavnou mši „Missa cum suo offertorio causa nostrae laetitiae“ roku 1763 a dedikoval ji olomouckému magistrátu. (Podrobně viz Výroční zpráva OAO r. 1982 A. Schindler: „Slavnostní mše J. R. Kellera, str. 119 a dále). Oslava vítězství se od r. 1759 stala v Olomouci každoročně velikou událostí – (Dank und Freudenfest) a stanoveným dnem byla vždy první neděle v červenci každého roku. (asch)

Resümee

Zu den bisher bekannten kleinen Opernkompositionen wächst ein neues Singspiel, das sich im Heimatkundlichen Bezirksmuseum in Vysoké Mýto erhalten hat. Es stammt aus dem Nachlaß des mährischen Wiedererweckers A. V. Šembera, und es geht um eine Vertonung eines mundartlich gefärbten hannakischen Textes.

Es handelt sich um ein Opernintermezzo, geführt im Volkston. Es hat einen Akt und ist in 6 Rezitative, 5 Arien und einen Chor (wahrscheinlich bloß ein Finalduett) gegliedert.

Nr. 4. O Prajském rumlu

Opera Galláše

MACEK

SKŘIPKY

CYMBÁL

BARBORA

Se-dlá-ci, Haná-ci, šeci zho-ro staň-te,

a kra-ji-no braň-te jo-na-ci! Ne-boj-te se,

praj-ských ko-so, každé ko-so, každé ko-so ro-bé-te, se-ké-te

Handwritten musical score for the first system. The key signature is D major (two sharps). The system consists of five measures. The vocal line (soprano) has the lyrics: "se-ké-te, žádné cere-mo-ni sklohem ne-dě-le'-te." The piano accompaniment includes a treble and bass staff. The word "tram" is written above the second measure of the piano part.

Handwritten musical score for the second system, continuing the vocal and piano parts from the first system. It consists of five measures. The piano part features a prominent treble staff with chords and a bass staff with a simple accompaniment. The key signature remains D major.

Handwritten musical score for the third system, concluding the piece. It consists of three measures followed by a double bar line. The piano part continues with chords in the treble and a simple line in the bass. The key signature remains D major.

Die zwei Personen, die hier auftreten, sind mit erstem und zweitem Baß besetzt. Nach dem Sujet nähert sich dieses Singspiel den Singspielen des Zisterziensers I. Plumlovský, der die Kriegereignisse und das politische Geschehen im Gebiet Hanna um die Hälfte des 18. Jahrhunderts schilderte. Nach der Form entspricht es den Intermezzen des Klostervorstehers auf dem Heiligen Berg bei Olomouc M. Bulín und nach der Musik den Werken des Schulmeisters in Hněvotín J. Pekárek. Wir nehmen an, daß es um ein Werk eines unbekannten Autors des Textes und der Musik handelt und daß es zu den thematisch beachtenswerten Singspielen gehört, die die aktuellen gesellschaftlichen Ereignisse der Zeit einschließlich der Kriegserlebnisse im Lande behandeln.

Das Intermezzo unter dem Titel „O prajském rumlu“ (Über preußischen Rummel) schildert ein Dialog zwischen zwei hannakische Bauernburschen über die Ereignisse, die mit der Belagerung der hannakischen Metropole Olomouc am Ende der preußischen Kriege verknüpft sind. Der Autor des Operntextes übergeht die Tragik der Kriegereignisse durch naturwüchsigen Volkshumor. Er nähert sich sogar der Satire. Die hannakischen Bauernburschen treten hier ähnlich wie in den bisherig bekannten „hannakischen Opern“ (E. Axman) in nicht zu heldenmütigen Rollen. Zugleich wird hier der Adelstand angeprangert, und was bemerkenswert ist, es wird hier über den Krieg das Urteil abgegeben, der alle ohne Unterschied trifft.

Es wurde nur eine Arie aus der Oper in den Notizen des H. Vojáček's (1826–1916) erhalten. Da erscheint außer den bekannten Instrumenten auch ein Volksinstrument, das Zymbal. Der Operntext, der in einer handschriftlichen Abschrift von Šembera aufbewahrt ist, weist eine nicht reine Abart der hannakischen Mundart auf. Der Text läßt den Librettist als einen Landsmann aus Ostmähren merken. Ähnlich wie für die anderen Autoren war die hyperkorrekt ausgearbeitete und ungeübt nachgeahmte hannakische Mundart für ihn eine willkommene Quelle der Komik.

Miroslav Hradil

DVA PŘÍSPĚVKY K MORAVSKÉ UMĚLECKÉ LITINĚ

I. OLOMOUCKÁ UMĚLECKÁ LITINA

ZWEI BEITRÄGE ZUM MÄHRISCHEN KUNSTGUß

I. OLOMOUCER KUNSTGUß

Shodně s olomouckým výtvarníkem Zdeňkem Přikrylem můžeme konstatovat, že jsme v současné době svědky zvýšeného zájmu o plakety a oživení medailérské tvorby. Hlavní zásluhu na tom mají autoři nespécialisté, dá se říci medailéři neodborníci. Můžeme říci, že dnes se ražená medaile stala módní záležitostí. Proto tím více se obracíme k medaili lité, k historii lité medaile, k medaili lité v železe. Železné medaile vznikaly zejména se založením samotných železáren a hlavně v období nedostatku drahého kovu. Tedy koncem 18. stol., po krachu na vídeňské burze v roce 1811 a za první světové války. Střední Morava je netypickým místem pro vznik železářství. Slévárny vznikaly většinou a převážně v místech výskytu suroviny – železné

rudy. A přece v roce 1907 byla založena v Hodolanech železářská akciová společnost KOSMOS s výrobou kamen. K 25. výročí založení firmy byla odlita plaketa o rozměru 34×22 cm zobrazující dva slévače při lití od neznámého autora (značeno SONDAY). Zřejmě šlo o ojedinělou záležitost stejně jako v Hlubočkách. V Mariánském Údolí u Olomouce existovala již dříve akciová společnost železářská Moravia. Vyráběla užitečnou litinu: žehličky, různé druhy kamen a jejich obdobné součásti (rukojeti apod.), stojánky na vánoční stromky, krbové nářadí aj.

Koncem minulého století stalo se zvykem v německých železárnách v Berlíně, Hlívici a Lauchhammeru odlévat různé plakety jako propagační a později velice oblíbený komerční artikl, jako pozornost obchodním přátelům či novoroční gratulace. A tak zřejmě z těchto důvodů odlévaly i naše slévárny drobnou uměleckou litinu. Z přelomu století je známo několik reliéfních plaket firmy Moravia z Hluboček jako např. poprsí dívky vpravo, ukončené secesním květinovým ornamentem o velikosti 25×38 cm nebo nástěnný reliéf s postavou dívky s ratolestí vinné révy v náručí v dlouhé říze v secesním prolamovaném rámu s rostlinnými ornamenty (vinná réva a hrozny). Další známou nástěnnou plaketou je plaketa s jelenem v řízi, již popisují: jelen troubící na louce vpravo; v pozadí smíšený a vpravo listnatý les; dole v exergu nápis MORAVIA; v pravém dolním rohu signováno Šauer.

V archívu firmy Moravia je uložen i obraz s příkazem k výrobě plakety prezidenta Masaryka z roku 1935. Zřejmě i tato plaketa byla odlita. Snahy o lití drobné umělecké litiny i na Olomoucku byl důsledek snah akademika Františka Piška, zakladatele Českého odborného spolku slévárenského, o obnovení slávy umělecké litiny. Z jeho popudu se konala v září a v říjnu 1933 v Umělecko-průmyslovém muzeu v Praze výstava uměleckých prací z litiny. Mezi vystavovanými předměty byly i odlitky ze Štěpánova u Olomouce.

Závěrem nutno konstatovat, že medaile, medailóny a plakety z litiny byly vždy na okraji zájmu jak medailérů tak i numizmatiků, jak o tom svědčí soupis medailí a plaket olomouckého regionu Antonína Taula. Touto poznámkou jsme chtěli upozornit na opomíjená výtvarná díla, která stála také na okraji zájmu o uměleckou litinu. Mezi uměleckou litinu byly řazeny jen drobné předměty užité hodnoty a figurální díla.

Literatura:

- Z. Rasl: *Decorative Cast Ironwork*, Praha 1980.
E. Schmidt: *Der Eisenkunstguss*, Dresden 1986.

II. SOCHAŘ KAREL KORSCHANN

II. BILDHAUER KAREL KORSCHANN

I když busta Alfonse Muchy je Moravskou galerií v Brně zapůjčována na výstavy Muchových obrazů, nevešel její autor v širší známost. Muchovu mramorovou bustu vytvořil Korschann za svého pobytu v Paříži v letech 1894 až 1906 a opatřil ji dedikací À MON AMI MUCHA SOUVENIR AFFECTUEUX (CHARLES KORSCHANN) PARIS 1902.¹

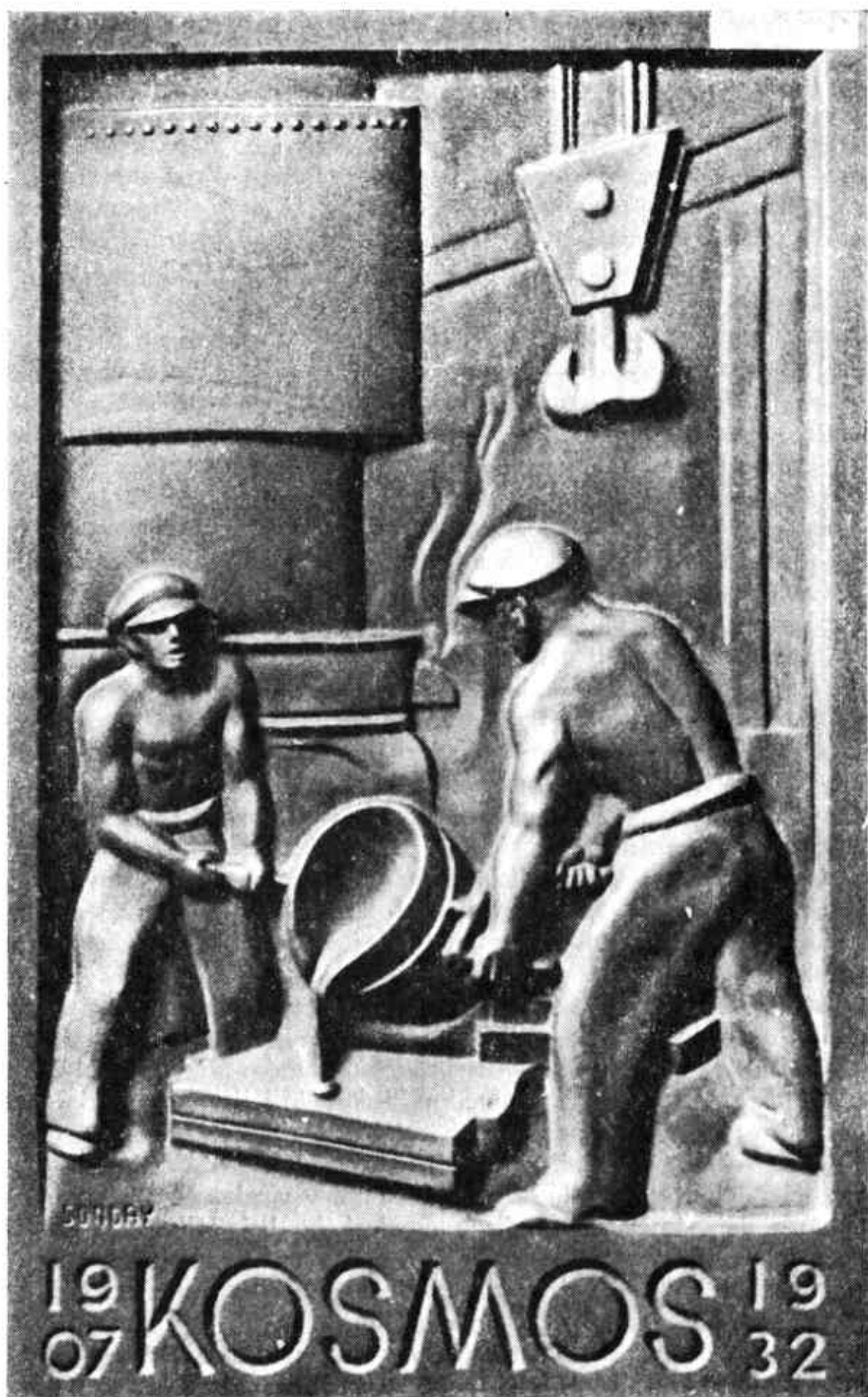
Současník a přítel Muchův se narodil 23. 7. 1872 v Brně. Studoval na vídeňské Akademii výtvarných umění v ateliéru Emanuela von Helmera v letech 1893 až 1894, na Akademii výtvarných umění v Berlíně a po dalším studiu v Kopenhagenu se usadil s manželkou Štefanií Spurnou ze Sokolnic u Brna v Paříži, kde se mu narodila v roce 1903 dcera.²

Za svého pobytu ve Francii vystavoval K. Korschann třikrát v Salóne národního sdružení, v roce 1900 na světové výstavě v Paříži, poté třikrát v Salóne společnosti francouzských umění a konečně v Salóne sjednocení. Do první světové války působil střídavě v Berlíně a ve Frankfurtu nad Mohanem, kde byla uspořádána souhrnná výstava jeho děl. První světovou válku prožil v pilné tvořivé práci v Krakově v Polsku. Po vzniku naší samostatné republiky vrací se do svého rodného města, kde působí jako vysokoškolský profesor na technice až do své smrti 11. 3. 1943.³

Z prací poplatných tehdejšímu uměleckému směru secesi z přelomu století známe zatím jen bustu Alfonse Muchy a medailón k závodu nákladních aut v Paříži v roce 1907. Všechna ostatní díla jsou realistického ražení. Korschann se věnoval většinou figurální a portrétní medailérské tvorbě a jako jediný umělec u nás umělecké litině. Z řady jeho prací se vymykají 3 zastavení z křížové cesty vytesané v posledním, jednámdesátém roce jeho života. Jakoby s mramorem, s kterým začal, i s tímto materiálem svou uměleckou činnost skončil.

Z nejznámějších a nejrozšířenějších Korschannových prací jsou práce odlité v litině u předchůdce Šmeralových závodů v Brně u fy Ig. Storek.⁴ Zejména alegorie čtyř ročních období byly nejvíce ceněny a byly nejoblíbenější. Vešly do podvědomí lidí, aniž si uvědomili, kdo je jejich autor, kdo je autorem těchto nástěnných prolamovaných reliéfů – aplikací. S litinovými plaketami se Korschann seznámil za svého pobytu v Berlíně, kde měly dlouholetou tradici v jejich lití Královské železářny, a v Krakově, v jehož blízkosti bylo jedno z nejznámějších středisek uměleckého liti, Hlívce. Významnou úlohu na rozvinutí tohoto druhu Korschannovy tvorby mělo ustavení Českého odborného spolku slévárenského založeného akademikem Piškem pod patronací Českého vysokého učení technického.

Korschannovy práce se nenacházejí jen v místech jeho působení v Paříži, Berlíně, Frankfurtu n. Moh., Krakově a v Brně, ale také v Kroměříži

Č. kat. 4 – K. Korschann, plaketa – lic, I. čsl. tourist. trophy, kol. 1926

Č. kat. 4 – K. Korschann, plaketa – rub, I. čsl. tourist. trophy, kol. 1926

Č. křt. 9 – K. Korschem, reliéf, Eliska Neubauerová, 1932

C. kat. 10 – K. Korschann, reliéf, Arnošt Mach, 1937

C. kat. 8 – K. Korschann, reliéf, Svätá rodina, 1937

C. kat. 7 - K. Korschann, reliéf, Bedřich Wannieck, 1927

a v Nedvědicí n. Pernšt. Plakety a medaile, jejichž seznam uvádíme, zasazujeme do rámce tehdejší země Moravskoslezské a domníváme se, že plaketa Horské závody se týká severní Moravy či přímo Jeseníků. Série těchto prací K. Korschanna, věnovaná automobilového sportu, je prezentována poprvé.

1. *Moravskoslezský automobilový klub, bronzová jednostranná obdélníková ražená plaketa, 7×5 cm, kolem roku 1926, razila Št. mincovňa Kremnica, majetek Múzeum minci a medaili Kremnica inv. č. 1622/56, foto Marián Kupka*

Neoděná mladá dívka vpravo sleduje na zvlněné krajině jízdu automobilu a motocyklu. U nohou má znak Moravskoslezského automobilového klubu. Nad exergem signováno K. Korschann. V exergu název spolku v německé řeči.

2. *20. výročí založení Moravskoslezského automobilového klubu, bronzová obdélníková jednostranná ražená plaketa, 4,4×8,4 cm, kol. roku 1926, razila Št. mincovňa Kremnica, majetek Múzeum minci a medaili Kremnica inv. č. 1621/56, foto Marián Kupka*

Neoděná žena, sedící vlevo, paži opřena o znak Moravskoslezského automobilového klubu. Na horizontě silueta města Brna s automobily. Vpravo nahoře signováno K. Korschann. Dole v exergu třířádkový nápis ZWANZIG. JAHRE. FEIER. DES / MÄHR. SCHLES. AUTOMOBIL. CLUBS / 1906–1926

3. *Za věrnou spolupráci, bronzová jednostranná osmibraná ražená plaketa, 8×8 cm z roku 1925, razila Št. mincovňa Kremnica, majetek Múzeum minci a medaili Kremnica inv. č. 1620/56, foto Marián Kupka*

Polopostava neoděné ženy vlevo s kornoutem štěstí v levé a kladivem s vavřínovou ratolestí v pravé ruce. Vpravo signováno K. Korschann. Na levé straně dole sedmiřádkový nápis FÜR / TREUE. MITARBEIT. / ZENTRALVERBAND / IN BRÜNN.

4. *I. čsl. tourist. trophy, bronzová dvoustranná ražená medaile, Ø 7 cm kolem roku 1926, razila Št. mincovňa Kremnica, majetek Múzeum minci a medaili Kremnica, inv. č. 1617/56, foto Marián Kupka*

a) Lic: neoděná žena vznášející se v oblacích v pravé paži s vavřínovou ratolestí. Vpravo nahoře pětiřádkový nápis I. ČSL. / TOURIST. / TROPHY. / 20. VI. / 1926. Dole motocykl se závodním autem. Vpravo dole signováno K. Korschann.

b) Rub: v podélně položeném obdélníku pětiřádkový nápis AUTOKLUB / REPUBLIKY / ČESKOSLOVENSKÉ. / MÄHR. SCHL. / AUTOMOBIL / CLUB

5. *Horské motozávody, bronzová jednostranná osmibraná ražená plaketa, 6×6 cm kolem roku 1926, razila Št. mincovňa Kremnica, majetek Múzeum mincí a medaili Kremnica inv. č. 1618/56, foto Marián Kupka*

Horská krajina v pětihorizontech. Na obzoru hlava starce s dlouhými vlasy a plnovousem. Dole signováno K. Korschann.

Posledních dvacet pět let, tj. od svého 46. roku, věnoval Korschann městu Brnu. Z jeho uměleckých děl bychom chtěli ještě připomenout řadu reliéfních prací – pamětních desek. Všechny jsou charakteristické střízlivým, věcně realistickým zobrazením osob a postav. Dokumentace těchto Korschannových prací, provedených na základě osobní či společenské objednávky, nebyla rovněž dosud publikována.

6. *Jindřich Storek, bronzový medailón Ø 60 cm z roku 1920, majetek rodiny Storkovy (Ústřední hřbitov Brno, foto Milan Bouška)*

Poprsí muže s brádkou a knírem vlevo. Po stranách hlavy letopočty 1862 a 1918. Vpravo signováno K. Korschann.

7. *Bedřich Wanníeck, bronzový obdélníkový reliéf, 90×60 centimetrů z roku 1927, majetek Výzkumný ústav šlechtitelský a pícninářský, šlechtitelská stanice Želešice, o. Brno-venkov, foto Milan Bouška*

Hlava muže zpredu s dlouhými vlasy a plnovousem. Dole v exergu dvouřádkový nápis FRIEDRICH. WANNIECK / GRÜNDER. D. VICTORIA. BAUMSCHULEN. Dole signováno K. KORSCHANN 1927.

8. *Svatá rodina, bronzový obdélníkový reliéf z roku 1937 150×100 cm, odlila školní slévárna Vysokého učení technického v Brně, majetek Obvodní podnik bytového hospodářství ONV Brno I., Pellicova 5a, foto Milan Bouška*

Na zdi ve tříčtvrtečním reliéfu sedící žena, naproti zezadu muž s plnovousem vlevo. Mezi nimi stojí neoděný chlapec. Signováno vpravo Karel Korschann. Dole v exergu nápis ANNO. DOMINI. MCMXXXVII.

9. *Eliška Neubauerová, bronzový obdélníkový reliéf, 49×73 cm z roku 1932, majetek rodiny Neubauerovy (hřbitov Nedvědice, o. Bystřice n. P.)*

Uprostřed v konklávním kruhu hlava ženy vpravo. Pod kruhem třířádkový nápis ELIŠKA / NEUBAUEROVÁ / *4. VII. 1879 †28. VIII. 1932. Dole signováno K. Korschann Brno.

10. Arnošt Mach, obdélníkový reliéf z roku 1937 zatím znám jen z fotografie Muzea města Brna, umístěn byl do roku 1943 na zámku v Chřlčích

V levé části devítirádkový nápis V. TOMTO. DOMĚ / SE. NARODIL / ARNOŠT. MACH / VĚHLASNÝ / PŘÍRODOZPYTEC / A FILOSOF / ELEKTROTECHNICKÝ / SVAZ / ČESKOSLOVENSKÝ. Uprostřed poprsí muže vlevo s dlouhými vlasy a plnovousem. Dole v exergu nápis *18. II. 1838 †9. II. 1916. Dole signováno K. Korschann. V pravé části desetiřádkový nápis IN. DIESEM / HAUSE. WURDE / ERNST. MACH / DER. GROSSE NATURFORSCHER / U. PHILOSOPH / GEBOREN / D. GESELLSCHAFT / F. WISSENSCHAFT / U. KUNST. BRÜNN.

Poznámky:

- 1 M. Hradil, Tvůrci umělecké litiny, deník Rovnost ze 24. 8. 1983.
- 2 Thieme-Becker, Künstler Lexikon, sv. XXI.
- 3 M. Hradil, Umělecké slévárnictví v Brně a jeho tradice, Slévárnictví č. 5/1983.
- 4 Z. Rásl, Decorative cast Ironwork, Praha 1980.
L. Forrer, Biographical dictionary of Medallists, Londýn 1923.

Resümee

I. OLOMOUCER KUNSTGUß

Trotzdem das mittelmährische Gebiet nicht so typisch für Eisenindustrie war, entstanden hier einige Exemplare des kleinen Kunstgusses. Zum 25. Jahrestag der Gründung des Eisenwerkes in Hodolany wurde eine Plakette abgegossen, die zwei Gießer bei der Arbeit abbildet (siehe das Bild).

Der Kunstguß stammte auch aus den Werkstätten der Firma Moravia in Hlubočky.

II. BILDHAUER KAREL KORSCHAN

Der nicht so bekannte gebürtige Brünner Karel Korschann (1872–1943), der sich nach seinem Aufenthalt in Paris, Berlin, Frankfurt am Main und Krakau nach der Entstehung der Tschechoslowakischen Republik in seiner Vaterstadt ansässig machte, war einer von wenigen Künstlern, die sich dem Kunstguß widmeten. Er hat seine bekanntesten Werke bei der Firma Ig. Storek abgegossen.

Der Artikel bringt einen Katalog der bekannten Werke von Korschann und ihre Fotodokumentation.

Foto k článku: Miloslav Bouška, Marián Kupka

OLOMOUCKÁ KOLEKCE MEDAILÍ ŘÍMSKÝCH CÍSAŘŮ
OD C. WERMUTHA

DIE OLOMUCER MEDAILLENKOLLEKTION DER RÖMISCHEN
KAISER VON CHRISTIAN WERMUTH

Počátky numizmatického zájmu byly těsně spjaty se sběratelstvím.¹ Soukromé a později veřejné sbírky shromažďovaly množství numizmatického materiálu, který se stal posléze východiskem odborného přístupu, jenž vedl ke konstituování vědního oboru – numizmatiky.

Sběratelská vášeň, která se výrazněji projevila v rejstříku zájmu renesančního člověka a byla později stále častějším pojmem kulturních snah jedince, nezůstala pouze u shromažďování předmětů vzniklých v historickém vývoji lidstva, nýbrž vyvolala více méně samoučelnou produkci sbírkových kusů, které byly vytvářeny jen za účelem budování sbírek. S tímto jevem se setkáváme také v numizmatice.

V numizmatické sbírce Krajského vlastivědného muzea v Olomouci najdeme řadu dokladů takto pojatého sběratelství, které ovšem i přes svou samoučelnost vyvolalo vznik velkého množství zajímavých a po umělecké stránce hodnotných sbírkových předmětů. Mezi nejrozsáhlejší kolekci tohoto typu patří série medailí římských císařů od gothského medailéra Christiana Wermutha.² Osoba tohoto medailéra názorně dokládá splnutí sběratelské vášně s uměleckou produkcí sbírkových předmětů. C. Wermuth nejenže vytvořil početnou sérii nádherných medailí, ale sám také sbíral a kochal se krásou mincovního materiálu. Část jeho sbírky je dodnes zachovaná v numizmatickém fondu Městských muzeí v Gothě.³

Kolekce medailí římských císařů, původně součástí numizmatické sbírky Univerzitní knihovny, byla roku 1907 předána kustodem tehdejší Státní knihovny v Olomouci do Uměleckohistorického a přírodovědného muzea arcivévody Josefa Ferdinanda,⁴ odtud později přešla do fondů Městského historického muzea v Olomouci a konečně se roku 1951 stala součástí numizmatického fondu Krajského vlastivědného muzea.⁵

Nabídkové katalogy,⁶ které C. Wermuth vydával, aby seznámil široký okruh sběratelů s produkcí své dílny, uvádějí, že medaile jsou raženy pro milovníky kuriozit a poučení mládeže.⁷ Byly raženy v celé škále kovů (zlato, stříbro, pozlacená měď, čistá měď, černá měď, anglický cín) aby byly přístupné nejen bohatým milovníkům uměleckých skvostů, ale i méně zámožným sběratelům.⁸

Kolekce, která je majetkem KVMO, čítá dnes 214 kusů medailí.⁹ Všechny jsou raženy z cínu, patří tedy k cenově nejlevnější produkci gothské medai-

lérské dílny. Medaile mají průměr 32 mm, lící strany všech exemplářů zobrazují portréty císařů, v opisech čteme jejich jména a tituly. Rubní strana je nejčastěji vyplněna nápisem, který stručně líčí život imperátorův od jeho narození, přes slavné panovnické činy, až po smrt (příkladem nápis obr. č. 9 – životopis Augustův). Na hraně medailí je vyraženo krátké heslo, aforismus či památný výrok.¹⁰ Všechny texty jsou v latinském jazyce. Medaile jsou signovány nejrozličnějším způsobem – od pouhých iniciál C. W., přes datované exempláře typu 17.C.f.W.09, až po signatury C.WERMVTH FECIT C.PR.CAES.

Celá kolekce začíná medailemi nejznámějších vládců říši předcházejících říši římskou. Na prvé nalezneme Nabukadnezara (605–562 př. l.), krále babylónského (obr. č. 1), druhá zobrazuje perského krále Kýra (550–529 př. l.) (obr. č. 3), třetí Alexandra Velikého (336–323 př. l.) (obr. č. 5). Rubní strany těchto medailí nepřinášejí životopisné nápisy, nýbrž reliéfní zobrazení mýtických zvířat (obr. č. 2, 4, 6).

Vlastní řada císařů začíná osobou G. I. Caesara (obr. č. 7), kterému jsou věnovány dvě medaile. Aversy obou jsou shodné, revers první zachycuje medvědice vystupující z vln (obr. č. 8), druhá medaile přináší Caesarův životopis. Řada císařů římské říše pokračuje až po Eugenia (392–394). Pak následuje skupina medailí císařů západořímských až po Romula Augustula (475–476) a východořímských (byzantských) po Konstantina VII. (776–779). Karlem Velikým (768–814) začíná souvislá řada středověkých římských císařů uzavřená medailí Karla VI. (1711–1740). Rubní strany medailí Leopolda I., Josefa I. a Karla VI. zachycují reliéfy triumfálních výjevů (obr. 16, 18).

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že projekt císařských medailí byl pojat velmi velkoryse a byl neméně velkoryse proveden. Celá kolekce se drží jednotného plánu, který viděl císaře v nepřetržité řadě od Caesara, přes jeho následovníky na římském stolci, posléze přes byzantské císaře, kteří předali korunu Karlu Velikému, od nějž pak vedla cesta až k současníkům gothského medailéra.

Několik přiložených fotografií ukazuje alespoň částečně krásu medailí Christiana Wermutha. Obrázky č. 10, 11, 12 a 13 dokládají přímo ikonografickou souvislost tvorby C. Wermutha s dobovými mincovními předlohami, reliéfní plastiky rubních stran medailí jsou dokladem hodnotné umělecké produkce konce 17. a začátku 18. století. Celý soubor patří ke kuriózním a zároveň cenným částem numizmatické sbírky Krajského vlastivědného muzea v Olomouci.¹¹

POZNÁMKY

1 Em. Nohejlová-Prátová, *Základy numizmatiky*, Praha 1975, s. 135.

2 Christian Wermuth (1661–1739) – významný německý medailér, který byl roku 1688 jmenován sasko-gothským dvorním medailérem. Roku 1699 obdržel císařské privilegium, kterým dostal svolení založit si vlastní dílnu. Tato dílna vytvořila pod jeho vedením kolem

1300–1500 medailí nejrozmanitějšího druhu. Viz Transpress Lexikon Numismatik, Berlin 1976, s. 417–418; Max Bernhart, *Medaillen und Plaketten, Ein Handbuch für Sammler und Liebhaber*, Braunschweig 1966, 245 s. Komplexní hodnocení tvorby C. Wermutha podala v disertační práci Cordula Wohlfart (Christian Wermuth, ein deutscher Medailleur des Barockzeit, Halle 1979). Později, již jako pracovnice Mincovního kabinetu Státních uměleckých sbírek v Drážďanech, sestavila C. Wohlfart pětisvazkový katalog díla C. Wermutha, který je v rukopise uložen v knihovně drážďanského numismatického kabinetu. Za tyto informace děkuji dr. P. Arnoldovi.

3 Heinz Hennrich-Wolfgang Steguweit, *Alte Taler des Münzkabinetts Gottha*, Gotha, Museen der Stadt Gotha 1983, s. 11–13.

4 Archiv Státní vědecké knihovny v Olomouci, Spisovna, r. 1907, č. 395 (list z 26. 4. 1907).

5 V. Burian, Numismatické oddělení KVM v Olomouci (Stručný přehled vývoje), MNZ č. 3 (1957), s. 49–50.

6 *Specificatio deren Medaillen oder Schau-Stücke so zeithero in Gold, Silber, verguldt- und puren Kupffer auch Englischen Zinn verfertigt und zu bekommen bey Christian Wermuthen*, b.m. 1698, reprint Lipsko 1976.

Numismata Omnium Imperatorum Romanorum Mnemonica, Gotha 1715.

7 *Specificatio...*, s. 8 „Hierbey wird denen curicusen Liebhabern wissend gemacht, dass zu Nutz und Ergetzlichkeit der studiren den Jugend alles Römischen Käyser Gedächtniss – Geschaustücke in der Arbeit...“.

8 Tamtéž s. 8 „ceny medailí: stříbro 1 tolar za kus; pozlacená měď – 12 grošů; čistá měď – 8 grošů; cín – 6 grošů.“

9 Podle předávacího protokolu (viz pozn. 4) čítala kolekce roku 1907 215 kusů medailí. Jedna medaile je tedy dnes ztracena.

10 *Specificatio...*, s. 8: „Deren eine Seite das Bildnis jede Käysers nach dem besten alten Original, so zu bekommen gewest, mit dem vollkommen Titul vorstellt. Die andere Seite aber dessen Lebens-Lauff aufs accurateste beschrieben, und um den Rand das Symbolum“.

11 Medaile jsou uloženy v systematické sbírce numismatického fondu KVMO pod signaturami N-3814 až N-4026.

Resümee

Die Medaillensammlung des numismatischen Fonds des Heimatkundlichen Kreismuseums in Olomouc umfaßt auch eine Kollektion der 214 Prägungen des Gothaer Medailleurs Christian Wermuth (1661–1739), die den römischen Kaisern gewidmet ist. Diese Kollektion war ursprünglich Bestandteil der numismatischen Sammlung der Olomoucer Universitätsbibliothek, von da gelang sie ins Kunsthistorische und naturwissenschaftliche Museum des Josef Ferdinands, später kam sie in die Fonds des Historischen Museums der Stadt Olomouc über, und vom Jahre 1951 ist sie im Heimatkundlichen Kreismuseum in Olomouc.

Die Zinnmedaillen verbildlichen auf ihren Bildseiten die Porträte der Kaiser. Die Reversseiten bringen Überschriften derer Biographien. Die Prägestöcke der Aversseiten der Medaillen wurden nach authentischen Porträtsvorlagen, am öftesten nach originellen Münzbildern, geschnitten. Ch. Wermuth sah die Geschichte des Kaisertums als ununterbrochene Kontinuität an. Seiner Meinung nach führten sie vom G. I. Caesar über die byzantinischen Kaiser, die das Zepter dem Karl den Großen und denen Nachfolgern übergaben, bis zu dem Zeitgenossen des Ch. Wermuths dem Karl VI.

Wie Christian Wermuth gesagt hatte, waren die Medaillen den Liebhabern der Kuriositäten und auch zur Belehrung der Jugend bestimmt. Sie sind jetzt in der systematischen Sammlung des Fonds „Numismatik“ unter Signaturen N-3814 bis N-4026 deponiert und belegen eine persönliche Auffassung der Sammellichaberei des Barock.

1. Nabukadnezar, král babylónský
(605–562 př. n. l.) – lic medaile

2. Nabukadnezar, král babylónský –
rub medaile

3. Kýros, král perský (50–329 př. n. l.) –
lic medaile

4. Kýros, král perský – rub medaile

5. Alexandr Makedonský
(336–323 př. n. l.) – lic medaile

6. Alexandr Makedonský – rub medaile

7. G. I. Caesar (60-55 př. n. l.) –
lic medaile

10. Nero (54-68) – lic medaile

8. G. I. Caesar – rub medaile

11. Nero – lic bronzové mince

9. Augustus (27-14 př. n. l.) –
rub medaile

12. Galba (68-69) – lic medaile

13. Galba – lic bronzové mince

16. Josef I. (1690–1711) – lic medaile

14. Justinian I. (527–565) – lic medaile

17. Josef I. – rub medaile

15. Karel IV. (1347–1378) – lic medaile

18. Karel VI. (1711–1740) – lic medaile

19. Karel VI. – rub medaile

Foto 1–17: Vladimír Bittner

JEŠTĚ K RENESANČNÍM NÁHROBNÍM KAMENŮM ZAKLADATELŮ KLÁŠTERA HRADISKO

NOCH ZU DEN RENAISSANCEGRABSTEINEN DER GRÜNDER DES KLOSTERS HRADISKO

Před šesti lety publikoval Václav Burian článek, ve kterém sledoval osudy pozůstatků přemyslovských zakladatelů kláštera Hradisko a současně popsal dvě renesanční náhrobní desky dochované dodnes, byť ve značně poškozeném stavu, v zahradní zdi fary v Křelově. První z nich s postavou muže a úplně odtesaným nápisem přisoudil Otovi I., druhá s reliéfem ženy náleží jeho manželce Eufemii. Dokládá to čitelná část opisu tohoto náhrobníku, která také umožňuje datovat vznik obou desek na přelom 16. a 17. století, kdy byl opatem na Hradisku Jiří Pavorin z Pavorinu. Náhrobníky byly poškozeny během třicetileté války a do Křelova byly převezeny na počátku minulého století.¹

K tématu se vrátil Burian ještě později, aby na základě jednoho z Cerroniho rukopisů doplnil dosavadní informace o podrobný popis mauzolea Přemyslovců na Hradisku z roku 1674, jehož součástí byly také tři renesanční náhrobní desky Oty I., Eufemie a jejich vnuka Oty III. Z uvedeného autorovi vyplynulo, že v Křelově se nacházejí náhrobníky Eufemie a muže, snad Oty I., přičemž třetí náhrobník, náležející zřejmě Otovi III., je dnes nezvěstný.²

Burianem nepovšimnut však zůstal pramen, který dosavadní jeho zjištění významně doplňuje. V Pozůstalosti Augustina Kratochvíla ve Státním oblastním archivu v Brně je uložen rukopis práce „Náhrobky moravské od nejstarších dob do začátku XIX. stol.“, na které se podílel Kratochvíl spolu s Vítězslavem Houdkem.³ Houdek pro tento soupis zpracovával náhrobní kameny z oblasti olomoucké arcidiecéze a někdy mezi lety 1907–1915⁴ navštívil také křelovský farní kostel sv. Jiljí. Viděl a popsal zde tehdy všechny tři náhrobníky přemyslovských zakladatelů kláštera Hradisko, jak o nich hovoří Burianem uveřejněný Cerroniho popis mauzolea. Náhrobní desky Oty I. a Eufemie byly již tenkrát zazděny do ohradní zdi farní budovy, náhrobník Oty III. byl „uložen v komoře určené za depositorium Božího hrobu, na epištolní straně presbytáře“. Houdek si také správně vyložil písmena G.P.A. G.F.C. na konci textu Eufemiina náhrobního kamene a označil za iniciátora pořízení náhrobníků hradiského opata Jiřího Pavorina z Pavorinu. Na rozdíl od Buriana však soudí, že náhrobníky byly do Křelova převezeny už v roce 1721 v souvislosti s pořizováním oltářů v novém kostele, za jejichž mensy měly sloužit. Proto byly také patřičně otesány. Objeveny byly až v ro-

č. 1907. Náhrobníky Oty. I. a Eufemie popisuje Houdek shodně s Burianem, přičemž na náhrobní desce Eufemie přečetl ještě začátek nápisu: ANNO DOMINI, pro Buriana o 70 let později již nečitelný.⁵ Nejceněnější je však Houdkův popis náhrobníku třetího, dnes nezvěstného.

Náhrobní kámen knížete Oty III. o rozměrech 208 × 94 cm měl nápis na obrubě po všech stranách nejméně porušený, byl však šikmo napříč rozlomen na dva nestejně kusy, čímž utrpěl především reliéf postavy. Ten představoval knížete en face v brnění, s knížecí korunou na hlavě, v levici držel korouhev a pravice spočívala na vysokém štítě s moravským zemským znakem, u levé nohy byla položena přilba a v horních rozích byly umístěny okřídlené hlavičky andělíčků.⁶ Náhrobník nesl po obrubě tento nápis: ANNO DNI . 1 . 2 . 60 MIGRAVIT EX / HOC MVNDO ILLVSTRIS PRINCEPS D D OTTO 3 : DVX MORAVIAE QVI DELE / VIT FRES IN HOC LOCO S BENEDICTI / ET LOCavit CA^oNICOS REGVLARES ORDINIS PRAEMON : CVIVS : AIA DEO VIVAT . G . P . A . G . F . C .

Houdek připojuje i svůj český překlad: Léta Páně 1260 odebral se z tohoto světa osvícený kníže pan pan Ota III., vévoda moravský, který vypudil v tomto místě bratry sv. Benedikta a usadil kanovníky řeholní řádu premonstrátského, jehož duše Bohu budiž poručena. V závěru pak opět iniciály jména a titulu Jiřího Pavorina. Současně však Houdek upozorňuje na chybu v dataci smrti knížete, neboť Ota III. zemřel ve skutečnosti v roce 1160,⁷

Houdkův popis tedy potvrzuje Burianovo přisouzení náhrobníku se zcela otesaným nápisem a reliéfem muže Otovi I. Zároveň dokládá existenci náhrobní desky Oty III. ještě na počátku tohoto století a tím zvýrazňuje reálnou možnost dodatečného znovuoobjevení této renesanční funerální památky.

Poznámky:

1 V. Burian, Renesanční náhrobní kameny zakladatelů Kláštera Hradiska, Zprávy KVM v Olomouci, č. 206, 1980, s. 5–15.

2 Týž, Ještě o mauzoleu olomouckých Přemyslovců na Hradisku, Zprávy KVM v Olomouci, č. 236, 1985, s. 22–23.

3 SOA Brno, G 50, kart. 5.

4 Houdkova část rukopisu byla, podle laskavého sdělení dr. Milana Čoupka ze SOA Brno, hotova před koncem roku 1915. Ostatně sám Houdek zemřel již 1. června 1916.

5 Ostatní text souhlasí téměř s Burianovým přepisem; Houdek navíc připojuje za předložku EX ještě slova HOC MVNDO, avšak již s otazníkem.

6 Tyto hlavičky jsou částečně patrné ještě dnes na náhrobníku Eufemie.

7 Stručně popisuje všechny tři náhrobníky též M. Svobodová, Příspěvky k soupisu moravských náhrobních kamenů, diplomová práce FF UJEP Brno 1972, s. 125. Tato práce, resp. edice Kratochvílova a Houdkova soupisu náhrobních kamenů, je však zatížena četnými nepřesnými přepisy.

Resümee

Václav Burian beschrieb in seinem Artikel (Zprávy KVM, Nr. 206) zwei Renaissancegrabsteine, die zur Zeit in der Gartenmauer der Pfarre in Křelov eingemauert sind. Burian eignete sie den Gründern des Klosters Hradisko, dem Otto I. und seiner Gattin Eufemia, zw.

Im Staatlichen Gebietsarchiv in Brünn ist eine Handschrift „Die mährischen Grabsteine von den ältesten Zeiten bis zu dem Anfang des XIX. Jahrhunderts“ von Augustin Kratochvíl und Vítězslav Houdek deponiert, die die Feststellung des Burians bedeutend ergänzt. Houdek besuchte irgendwann im Laufe der Jahre 1907–1915 die Pfarrkirche des Sankt Jilj's in Křelov und hier beschrieb er damals drei Grabsteine der Primislidengründer des Klosters Hradisko. Außer den Grabsteinen, die in der Gartenmauer eigemauert sind, und die Burian kannte, beschrieb Houdek auch den Grabstein des Otto III., der heute schon vermißt ist. Die Houdeks Beschreibung bestätigt die Feststellung von Burian über die Grabsteine, und zu gleicher Zeit belegt sie die Existenz des Grabsteins des Otto III. noch am Anfang dieses Jahrhunderts.

DISKUSE

HOSPODÁŘSKÁ CHARAKTERISTIKA PŘEDBĚLOHORSKÉ OLOMOUCE

K článku M. Čermáka „Řemeslná výroba v Olomouci v 17. a 18. stol.“

Referát M. Čermáka přednesený na fóru v pořadí již pátého zasedání konference Historická Olomouc a její současné problémy a publikovaný ve stejnojmenném sborníku je věnován problematice hospodářského vývoje Olomouce v 17. a 18. století.¹ Autor věnoval při hodnocení řemeslné výroby 17. století pozornost konfrontaci tohoto stavu se situací v době předbělohorské, kterou ve svém článku postavil do poněkud nezvyklého a v dosavadní literatuře neznámého světla. 16. století označil jako dobu „nebývalého rozvoje městské právní jistoty a zámožnosti a tím i rozvoje řemesla a obchodu“ a dále polemicky naznačil, že „Názor, že příčiny úpadku řemeslné výroby v 17. století a později je nutno hledat již v předbělohorském období, je potřebné podle mého mínění důkladně prověřit, s ohledem na místní specifické podmínky, politickou a hospodářskou jistotu a pozici, ve které se příslušné středisko řemeslné výroby nacházelo. Lze totiž z c e l a j e d n o z n a č n ě p r o k á z a t (prol. L. S.), že řemeslná výroba v Olomouci zaznamenala na počátku 17. století vrchol svého dosavadního vývoje...“. Protože stať M. Čermáka není opatřena poznámkovým aparátem, nelze zjistit, jaký materiál byl autorovi zdrojem informací pro jeho soudy. Vzhledem k znalosti dosavadní literatury věnované řemeslné výrobě předbělohorské Olomouce se však domnívám, že ke svým závěrům dospěl M. Čermák nikoliv studiem literatury, nýbrž pramenů olomoucké proveniencie. Zároveň však soudím, že M. Čermák neinterpretoval tento archivní materiál tak, aby mu poskytl objektivní pohled na realitu hospodářského vývoje předbělohorské Olomouce.

Dnes již klasické práce J. Janáčka, Fr. Kafky, A. Míky, J. Marka, J. Války a jiných² dostatečně prokazatelně ukázaly všeobecný trend vývoje českých a moravských měst předbělohorského období. Názor, že 16. století znamenalo pro rozvoj řemeslné výroby horní hranici možnosti v rámci feudálních výrobních sil a že řada faktorů ekonomické i politické povahy přivedla města do pozice hospodářského úpadku, platí také pro Moravu. Určitá specifika moravských poměrů, na která upozornil J. Marek³, byla příčinou poněkud odlišného vývoje moravských měst ve srovnání s českými. Olomouc byla navíc největším městem země a měla mimořádné podmínky plynoucí z jejího politického postavení (zasedání sněmů a soudů, přítomnost biskupského stolce) i hospodářské síly (městské statky). Specifičnost olomouckých poměrů sice ovlivnila vývoj zdejší řemeslné výroby, nemohla však překonat obecně působící ekonomické faktory. A tak i Olomouc, jako všechna města 16. století, přešla do stádia stagnace a později úpadku řemeslné výroby. Toto své tvrzení dokládám následujícím rozbohem.⁴

V 50. letech 16. století provozovalo v Olomouci svou živnost přibližně 750 řemeslníků, což bylo necelých 60 % všech poplatníků.⁵ V následujících letech se tento počet zvyšoval až ke svému vrcholu v 80. a začátkem 90. let století. Tehdy pracovalo v Olomouci zhruba 1000 řemeslníků, což je přibližně 67 % poplatníků. Ke konci 16. a začátkem 17. století tento stav pozvolna klesal a v druhém desetiletí 17. století žilo ve městě asi 850 řemeslníků, což bylo 55 % veškerého poplatnictva.

Z uvedených čísel tedy vyplývá, že olomoucká řemeslná výroba vstoupila do druhé pol. 16. století v kvantitativně vzestupné fázi svého vývoje, kterou pozorujeme až do 80. let století, kdy byl dosažen vrchol, a to jak počtem výrobců žijících ve městě, tak jejich poměrem ke všemu obyvatelstvu Olomouce a předpokládám, že i objemem produkce. Konec století však byl postižen regresem, který pozvolna pokračoval až do třicetileté války. Je tedy zřejmé, že specifické podmínky, o nichž hovoří M. Čermák, skutečně zaručily Olomouci časové prodloužení relativní prosperity a tedy i odsunutí počátku projevu stagnace a úpadku hospodářství, které ve zcela zřetelné formě přinesl až přelom století. V českých městech se například projevila tato stagnace již v první polovině 16. století.

Pouze kvantitativní pohled však nemůže plně oponovat Čermákovu názoru na „...nebývalý rozvoj... zámožnosti a tím i rozvoj řemesel a obchodu“ Olomouce 16. století. Zajímavé argumenty nám poskytuje majetková diferenciací olomouckých řemeslníků a vůbec všeho obyvatelstva města.⁶ Řemeslníci byli z velké části situováni do majetkově nižších kategorií obyvatelstva, přičemž celá čtvrtina výrobců vůbec nepronikla mezi plnoprávné měšťanstvo a stála na hospodářsky i politicky nejzazším okraji městské společnosti. Během let 1550–1620 se tento stav prohloubil tak, že na jedné straně vzrostlo procentuální zastoupení nejchudších řemeslníků a podruhů a na druhé straně výrazně pokleslo množství zámožných mistrů. Je tedy zřejmé, že pozvolná pauperizace řemeslnictva se během druhé poloviny 16. a začátkem

17. století prohlubovala, což je dalším důkazem nárůstu regresivních prvků uvnitř předbělohorské společnosti.

Otázku snižování kapacity trhu a tedy zhoršování odbytových možností řemesel jsem zatím studoval pouze prostřednictvím literatury. Předpokládám, že názory M. Čermáka na tuto problematiku vycházejí z důkladného studia archívního. Velké množství materiálu, které snesl ve své práci J. Kühndel⁷ a které dokládá každodenní drobné spory o objem a sortiment výroby a podmínky prodeje řemeslného zboží, jejichž příčinou byly odbytové těžkosti, bude tedy muset M. Čermák, chce-li aby jeho tvrzení mělo reálný faktografický podklad, vyvážit stejně náročnou studií.

Mezi teoretické omyly M. Čermáka patří také hodnocení významu jednotlivých forem trhu, pro něž olomoucká řemesla produkovala. Jednoznačné se-pětí s místním trhem nelze v 2. polovině 16. století považovat za progresivní prvek ekonomického vývoje. Ústup textilních řemesel, která zahrnovala v 80. letech 16. století 30 % olomouckých řemeslníků, kdežto koncem sledo-vaného období pouze 19 %, snad nejvýmluvněji hovoří o regresivních změnách předbělohorské ekonomiky.

Souhlasím s názorem M. Čermáka, že „... devalvace mince a prudký pokles hodnoty peněz... sama o sobě ještě neznamenala úpadek řemeslné výroby“. V celkovém kontextu hospodářského vývoje však hrál proces tzv. „cenové revoluce“, jehož projevy byly daleko složitější než uvádí citovaná věta, výraznou roli.⁸ Tzv. „cenová revoluce“ postihla především řemeslnictvo. Prudký růst ceny základních potravin – hlavně obilí – v 2. polovině 16. století a začátkem 17. století výrazně postihl životní úroveň velké části městského obyvatelstva.⁹ Z tohoto pohledu pak lze jen ironicky hovořit o „hospodářské jistotě“.¹⁰

Ve svém diskusním příspěvku jsem se dotkl jen některých otázek hospodářského vývoje Olomouce předbělohorského období. Záměrně jsem nevěnoval prostor obecně známým projevům hospodářského úpadku měst 16. století a odkazuji na příslušnou literaturu. Byl bych rád, kdyby tato krátká stať přinesla odezvu, jež by pomohla objasnit složitý vývoj Olomouce právě v 2. polovině 16. a začátkem 17. století a byla tedy přínosem pro studium dějin tohoto města.¹¹

Ludovít Szabó

POZNÁMKY:

1 M. Čermák, Řemeslná výroba v Olomouci v 17. a 18. století, Historická Olomouc a její současné problémy V, Olomouc 1985, s. 41–46.

2 J. Janáček, Řemeslná výroba v českých městech v 16. století, Praha 1961; též, Města v českých zemích v 16. století, In: HD 4, Praha 1979, s. 165–203; Fr. Kafka, Majetková, sociální a třídní struktura českých měst v první polovině 16. století, ve světle knih a rejstříků městské dávky, SH 6, 1959, s. 253–294; J. Marek, Řemeslná výroba v moravských městech v 16. století, SMM, 1962, s. 124–154; též, Společenská struktura moravských královských měst v 15. a 16. století, Praha 1965; A. Míka, Sociálně ekonomická struktura českých zemi

před třicetiletou válkou, SH 21, 1974, s. 41–74. SH 23, 1979, s. 37–80; týž, Obecné tendence hospodářského vývoje ve druhé polovině 16. století, ČMM, 1971, s. 262–280; J. Válka, Hospodářská politika feudálního velkostatku, Praha 1962; týž, Česká společnost v 15. až 18. století, Úvod do problematiky sociálních dějin pozdního feudalismu I. Předbělohorská doba, Praha 1972.

3 J. Marek, obě citovaná díla.

4 Tento rozbor vychází z diplomové práce Řemeslnictvo v Olomouci v předbělohorském období, Studie k sociálním dějinám Olomouce v letech 1550–1620, Olomouc 1984. Viz také Řemeslnictvo v Olomouci v předbělohorském období, FHB v tisku.

5 Údaje pocházejí z olomouckých rejstříků městské dávky (OAr Olomouc, fond AMO, Knihy, sign. 343–410). Viz L. Szabó–K. Müller, Olomoucké rejstříky městské dávky v letech 1552–1620, Pocta PaedDr. J. Holinkové, CSc., Ostrava 1985, s. 31–41.

6 L. Szabó, cit. dipl. práce, s. 53–74. Výchozí úvaha k této studii viz L. Szabó, Majetková diferenciac olomouckého obyvatelstva v polovině 16. století, OAr v Olomouci 1982, s. 57–72.

7 J. Kühndel, Vývoj olomouckých řemeslnických cechů (do zač. 17. stol.), Olomouc 1929.

8 J. Petráň, K problémům tzv. cenové revoluce ve střední Evropě, NS VIII, 1964, s. 47 až 74.

9 J. Novotný, Minima a maxima ročních cen obilí v Olomouci v letech 1550–1610, Ceny, mzdy a měna 1, 1962, s. 6–8.

10 Cenový pohyb se velmi zřetelně odráží v pohybu tax určovaných olomouckou městskou radou. Viz OAr v Olomouci, fond. AMO, Knihy, sign. 33.

11 Závěrem chci jen okrajově podotknout, že absence poznámkového aparátu nejen u referátu M. Čermáka snižuje vědeckou hodnotu publikovaných prací. Proto by bylo k prospěchu věci, kdyby napříště věnovala redakce sborníku Historická Olomouc právě této oblasti větší pozornost.

VÝSTAVY 1987

ČESKOSLOVENŠTÍ LETCI VE DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

Velký sál KVMO 5. února až 29. března 1987

Garant: PhDr. Pavel Urbášek

Scénář: Ludvík Klímek

Architektonické řešení: ing. Blanka Zlamalová

Plakát, pozvánka: Ludvík Buryšek

Realizace výstavy: pracovníci KVMO, členové 2. ZO Svazarm Karviná

Návštěvnost: 6397 osob

Výstava „Českoslovenští letci ve druhé světové válce“ byla výstavou převzatou z Muzea revolučních bojů a osvobození v Ostravě. Autor scénáře ji vypracoval na základě mnohaletého zájmu o leteckou problematiku z období druhé světové války a využil svých bohatých soukromých sbírek z této oblasti.

Na ploše výstavního sálu o rozloze 180 m² bylo rozmístěno 31 panelů s dokumentačními fotografiemi, trojrozměrný materiál představovaný ukázkami výstroje, uniformami, odznaky a vyznamenáními, leteckými přístroji a modely letadel byl instalován ve stolových a skříňových vitrinách.

V den zahájení výstavy se konal muzejní čtvrtek, který se setkal s mimořádným zájmem olomoucké veřejnosti. PhDr. Tomáš Pavlica z PdF v Ostravě vystoupil s přednáškou o účasti

československých letců na frontách druhé světové války. Po jeho fundovaném výkladu proběhla beseda s přímými účastníky leteckých bojů ve Francii, Velké Británii a SSSR Jaromírem Foretníkem, Bohumilem Netopilem a Ladislavem Valouškem.

Výstavní materiál byl uspořádán tak, aby návštěvník získal základní obraz o činnosti československých pilotů ve druhé světové válce, od mnichovské zrady až po účast československých letců v ostravské operaci. Největší pozornost byla věnována úspěšné činnosti československých letců v bombardovacích a stíhacích perutích RAF ve Velké Británii.

Výstava „Českoslovenští letci ve druhé světové válce“, která se těšila velké pozornosti veřejnosti, zajistě obohatila každého jejího návštěvníka o cenné poznatky z dějin protifašistického československého zahraničního odboje i druhé světové války. -pur-

OBSAH:

J. Trojan (JAMU Brno)

Text banácké zpěvobry o obléhání Olomouce (1758) – str. 1–13

M. Hradil

Dva příspěvky k moravské umělecké litině, I. Olomoucká umělecká litina, II. Sochař Karel Korschann – str. 3–19

L. Szabó (KVMO, nám. Republiky 5, Olomouc)

Olomoucká kolekce medailí římských císařů od C. Wermutha – str. 20–25

K. Müller (SOA Opava)

Ještě k renesančním nábrobním kamenům zakladatelů kláštera Hradisko – str. 26–28

L. Szabó (KVMO, nám. Republiky 5, Olomouc)

Hospodářská charakteristika předbělohorské Olomouce, diskuse – str. 28–31

-pur- Výstavy 1987

Českoslovenští letci ve druhé světové válce – str. 31–32

Foto na titulní straně:

Záběr z výstavy Českoslovenští letci ve druhé světové válce, foto: V. Bittner

Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, č. 248
Vydalo Krajské vlastivědné muzeum v Olomouci, nám. Republiky 5/6
Odpovědný redaktor dr. Vlastimil Tlusták
Redakčně připravili dr. L. Szabó a dr. A. Šimková
Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., závod 11,
třída Lidových milicí č. 5, Olomouc
Rukopis odevzdán do tisku 27. dubna 1987
Reg. zn. RM 134

Č. kat. 3 – K. Korschann, plaketa, Horské motozávody, kol. 1926

Č. kat. 3 – K. Korschann, plaketa, Za věrnou spolupráci, 1925

C. kat. 6 – K. Korschann, plaketa, Jindřich Štorek, 1920